

Izložba tj. stalni postav zauzimat će otprilike 350 četvornih metara drugog kata muzeja (u prvoj fazi uredit će se tri prostorije – oko 100 četvornih metara). Materijal za stalni postav odabrali su kustosi antičkog odjela muzeja, autor likovnog postava je arh. Željko Kovačić, a sredstva osigurava USIZ za kulturu grada Zagreba.

Prvi dio postava bit će kronološki pa će se u prvoj i drugoj prostoriji nalaziti grčki izlozci, a tek u trećoj rimski. Budući da Arheološki muzej posjeduje zbirku od otprilike 1500 cijelih (!) grčkih vaza izrađenih uglavnom u južnoitalskim radionicama, one će kao zasebna cjelina biti izložene u prvoj prostoriji. Cijela zbirka otkupljena je 1894. godine od grofa Nugenta, sakupljena je najvećim dijelom na aukcijama i ne zna se točno gdje su vaze pronađene. U drugoj prostoriji biti će izloženi samo oni grčki predmeti koji potječu iz vremena grčke kolonizacije naše obale pa su nam znani podaci o mjestu na kojem su nađeni (a ponekad čak i o okolnostima). Tu će biti izložena čuvena Lumbardska pšefizma, grčki natpis iz Pharosa te nešto sitnog materijala.

Rimljani su osvojili Panoniju potkraj stare ere, pa je odlučeno da se u trećoj prostoriji izloži vojni materijal kako bi se na simboličan način označilo da se najprije pojavila vojska i najavila novo razdoblje – antiku. Izloženi će biti dijelovi opreme i naoružanja legionara, vojničke diplome, opeke sa žigovima legija, kameni spomenici na kojima se spominju vojnici itd.

Planirano je da kompletan stalni postav antike bude dovršen do 1994. godine.

Primljeno: 18. 4. 1990.

SUMMARY

A new permanent display of antiquities in the Archaeological Museum in Zagreb

Zoran Gregl

A permanent display of antiquities from the collection of the Archaeological Museum is in preparation. It will be laid out on 350 square metres on the second floor of the Museum. Completion of works is planned for 1994. The chief designer of the exhibition is Željko Kovačić. During the first stage three rooms of some 100 square metres will be adapted for the exhibition of Greek and Roman finds.

USUSRET STALNOM IZLOŽBENOM POSTAVU HRVATSKOGA PRIRODOSLOVNOG MUZEJA

Nikola Tvrtković

Hrvatski prirodoslovni muzej
Zagreb

akon integracije specijaliziranih prirodoslovnih muzeja u Zagrebu, te nakon osnivanja Botaničkog odjela Muzeja, jedan od osnovnih zadataka nove kompleksne ustanove bio je realizacija novoga stalnog izložbenog postava. Osnovne smjernice

stalnog postava zadane su i verificirane već dokumentima koji su prethodili integraciji.

Izložbeni postav Prirodoslovnog muzeja mora prikazivati cjelovitost građe prirode i prirodnih procesa u muzeološkoj sintezi. Sadržaj postava određuje građa prirode, a ta građa počinje od elementarnih čestica preko postanka i evolucije Zemlje do pojave njenoga najsloženijeg organizma – čovjeka, te njegova sve većeg utjecaja na dalju evoluciju Zemlje. Osnovu stalnog postava činile bi astronomija, mineralogija, petrologija, geologija, paleontologija, botanika, zoologija i biološka antropologija, s tim da bi sve trebalo protkati sintezom suvremenih spoznaja evolucije i ekologije. S evolucijskog aspekta nužno je predočiti mehanizme i zakonitosti razvoja nežive tvari, te postanak i razvoj bioloških skupina i vrsta, a posebno ekosistema kao rezultata međudjelovanja abiotičkih i biotičkih komponenti. Uz raznolikost sastava i zakonitosti funkcioniranja ekosistema posebno treba naglasiti kruženje tvari, te promjene u ekosistemima uključivši i one pod utjecajem čovjeka. U jednom segmentu postava svakako treba istaknuti početke organiziranog prirodoslovlja u Hrvatskoj, u kojima je ovaj Muzej imao značajnu ulogu. Stalni postav sadržavao bi sljedeće izložbene komplekse koji bi se djelomično preklapali:

- a) osnovna saznanja o građi materije i svemiru,
  - b) građa i evolucija Zemlje,
  - c) osobitosti prirode Jugoslavije s naglaskom na Hrvatsku,
  - d) priroda i čovjek,
  - e) pabirci iz povijesti prirodoslovnih znanosti i njihov odjek u Hrvatskoj.
- Sljedeći nivo razrade daje pojedine prostorne cjeline koje su baza za prostorno oblikovanje čitavog postava:

- 1) građa materije, osnovna svojstva materije i energije (evolucija nežive materije, postanak elemenata i spojeva),
- 2) svemir (teorije postanka, galaksije, sunčev sustav) i Zemlja (položaj u svemiru, shema građe, kontinenti),
- 3) minerali (vrste, svojstva, postanak, trošenje),
- 4) stijene (vrste, postanak, trošenje),
- 5) fenomen života (RNK, DNK, mikroorganizmi, stanica – višestanična organizacija: hranjenje, disanje, mehanizmi nasljeđa i promjena),
- 6) biljke (građa, fosilni nalazi, evolucija, raznolikost),
- 7) životinje (građa, fosilni nalazi, evolucija, raznolikost),
- 8) primati, čovjek (fosilni nalazi, Krapina, raznolikost),
- 9) ekosistemi (biotički i abiotički odnosi i ciklusi, biogeokemijski procesi – more, kopnene vode, prijelazna područja, kopno),
- 10) evolucija vrsta, ekosistema, biosfere, litosfere,
- 11) geološka prošlost teritorija Jugoslavije,
- 12) mineralne sirovine Jugoslavije,
- 13) ekosistemi Jadrana, krša, panonskog prostora,
- 14) korištenje energije, ruda, bilja i životinja,
- 15) antropogeni ekosistemi (livade, šumski nasadi, poljoprivredne površine, naselja),
- 16) promjene i poremećaji preostalih prirodnih ekosistema.

Posebnu cjelinu činila bi memorijalna soba začetka muzeja – znameniti prirodoslovci (Vukotinović, Brusina, Pilar, Gorjanović – Kramberger, Kišpatić), – radni prostor, biblioteka, pribor, dokumenti, stara izložbena vitrina, stare zbirke.

Sadržaji koji se odnose na prirodoslovlje Zagreba i njegove okolice rasporedili bi se u Muzej grada Zagreba, Samoborski muzej, predvideni paviljon u Tuškancu, potencijalne prostore u Parku prirode Medvednici. U samom Muzeju predviđene su i stalne studijske zbirke. Dio potrebne dinamike stalnog događanja ostvario bi se stalnom izmjenom manjih povremenih izložbi u prizemnom dijelu zgrade Demetrove 1, pri čemu bi se prezentirale manje cjeline iz bogatog fonda i aktualne teme iz prirodoslovlja.

Postav pojedinih prostornih cjelina upravo razrađuju pojedini odjeli u suradnju s pedagoško-obrazovnom jedinicom sami ili u manjoj ili većoj međusobnoj suradnji. Pri razradi pojedinih dijelova postava konzultiraju se i pojedini stručnjaci – specijalisti i izvan Muzeja, u Jugoslaviji i inozemstvu, te prosvjetno-pedagoška služba Republike i Grada. Dalji korak bit će idejno prostorno i dizajnersko rješenje temeljeno na realnim pretpostavkama prostornih mogućnosti u skorijoj budućnosti, ali u rješenjima koja bi inzistirala na neophodnoj cjelovitosti izložbenog prostora i njegova nepreklapanja s radnim prostorijama i depoima muzeja.

U međuvremenu očekuje se da se radovima na adaptaciji zgrade u Demetrovoj 1, koji su u toku, osiguravanjem zamjenskih stanova za stanare u zgradi i preseljenju Mineraloško-petrografskog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta riješe prostorni problemi Muzeja te time omogućiti realizaciju stalnog postava. Nadamo se da ćemo u interesu generacija koje dolaze to uskoro i dočekati.

Primljeno: 1. 6. 1990.

SUMMARY

Towards a permanent display in the Croatian Natural History Museum

Nikola Tvrković

After the integration of several specialized natural history museums into the Croatian Natural History Museum, one of the first tasks of this complex institution was the realization of a permanent display. The former building in the Upper Town is being adapted and expanded in order to enable exhibition of the new holdings. The integrated material on nature and natural processes will be shown through a museological synthesis. The exhibition will cover astronomy, mineralogy, geology, petrology, paleontology, geology, botany zoology and biological anthropology, all interwoven with modern discoveries about evolution and environment. A special unit is to be put up in a room commemorating the founding of the museum and famous scientists. The new display is being prepared by department curators in cooperation with the educational unit, while experts from Yugoslavia and abroad are consulted on particular parts of the exhibition. The next step to be taken is a concept and design of the entire exhibition area for the new holdings.

PROŠIRENJE HRVATSKOGA ŠKOLSKOG MUZEJA U ZAGREBU

Viktorija Durbešić
Hrvatski školski muzej
Zagreb

snivanje školskih muzeja vezano je uz nagli razvoj školstva u svijetu, s jedne strane, i otvaranje sve većeg broja muzeja, s druge strane, naročito u drugoj polovici 19. stoljeća. Do kraja tog stoljeća na području današnje Jugoslavije osnovani su školski muzeji u Beogradu i Ljubljani a 1901. godine u Zagrebu. Osnivanju Hrvatskoga školskog muzeja prethodile su izložbe učila. Prva je održana u Zagrebu 1871. godine kao popratna akcija Prve opće učiteljske

skupštine, a druga godine 1892. prilikom otvorenja nove zgrade Kraljevske muške učiteljske škole. Hrvatski pedagoški-književni zbor sačuvala je veći broj eksponata s tih izložbi. Jedna od aktivnosti članova Zbora i učiteljskih društava bila je i prikupljanje eksponata za budući muzej. Zbor je više puta u časopisu Napredak dao upute za prikupljanje građe kako bi bili prikupljeni i relevantni podaci za muzejsku obradu. Najveći prinos fondusu budućeg muzeja bio je poklon Kraljevske zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, koji se sastojao iz dijela izložbenog mobilijara sa Svjetske izložbe održane u Parizu 1900. godine.

Taj mobilijar, odnosno »Pariška soba« izrađena je po nacrtima arhitekta Hermana Bolléa, u to vrijeme upravitelja Obrtne škole u Zagrebu. Izradili su je učenici te škole a ukrali poznati hrvatski slikari akvarelama koji prikazuju školske zgrade i zgrade nekih kulturnih ustanova, njihove nacрте i interijere. To su Bela Čikoš, Celestin Medović, Slava Raškaj, Ivan Tišov, Robert Auer, Oton Iveković, Hektor Eckhel, Ferdo Kovačević i Josip Bauer. I konačno, u tim ormarima-vitrinama bila su izložena dostignuća školstva (udžbenici, priručnici, nastavna sredstva i pomagala, učenički i nastavnički radovi) na području Hrvatske i Slavonije.

Godine 1889. sagrađena je zgrada Hrvatskog učiteljskog doma, prema projektu arh. Lava Honigsberga, a 1969. proglašena spomenikom kulture. Bio je to prvi učiteljski dom u Austro-Ugarskoj Monarhiji, a drugi u Evropi. U Hrvatskom učiteljskom domu bilo je sjedište Saveza hrvatskih učiteljskih društava, Učiteljske zadruge, Hrvatskoga pedagoški-književnog zbora, Učiteljske čitaonice, Gospojinskog kluba učiteljica, Udruge učiteljica Kraljevine Hrvatske i Slavonije, a što je najvažnije, bio je tu predviđen i prostor za muzej.

Hrvatski pedagoški-književni zbog osnovao je Hrvatski školski muzej s pedagoškom knjižnicom 1901. godine i smjestio ga na prvi kat zgrade Hrvatskog učiteljskog doma u pet prostorija. Kako su se zbirke stalno povećavale, prostor je ubrzo postao premalen. Stoga je HPKZ na sjednici Upravnog odbora 7. prosinca 1905. dodijelio Muzeju cijeli prvi kat sa strane Sveučilišnog trga (danas Trg maršala Tita 4). Taj prostor (površine 397 četvornih metara) nije se proširivao do 1987, tj. pune 82 godine, za koje su se vrijeme muzejske zbirke najmanje udeseterostručile.

Muzej je godinama nastojao da za potrebe svoje djelatnosti, za stalni postav i izložbe, proširi postojeći prostor. Uz mnogo teškoća, i uz veliko zalaganje i pomoć dr. Borisa Buklijaša, predsjednika Republičkog odbora sindikata radnika u odgoju, obrazovanju, znanosti i kulturi, Muzeju je za proširenje dodijeljen stan od 150 četvornih metara, na prvom katu, s ulazom iz Ulice braće Kavurića 40. USIZ kulture grada financirao je adaptaciju i renoviranje čitavog muzeja koje je počelo 1989, a dovršeno svibnja 1990.

Preuređenjem novodobivenog prostora, napravljen je, većim dijelom, izložbeni prostor, a manjim dijelom kancelarijski prostor i depoi.

U svakom slučaju cijeli prostor koji koristi Hrvatski školski muzej u zgradi Hrvatskog učiteljskog doma, više je nego skroman i nije definitivno rješenje za smještaj bogatih zbirki i za prezentaciju povijesti školstva na tlu Hrvatske. Ali, važna je činjenica, da se makar i u skromnim razmjerima, može realizirati stalni postav. Za izložbeni prostor namijenjeno je deset soba ukupne površine cca 450 četvornih metara, radni prostor zauzima 108, a spremišni prostor cca 105 četvornih metara. Daleko smo od idealnoga muzeološkog zahtjeva 1 : 1 : 1, ali smo se ipak primakli nekim minimalnim rješenjima.

Koncepcija stalnoga muzejskog postava definirana je u osnovnim naznakama: ekspozicija će obuhvaćati kronološkim slijedom značajna događanja u školstvu od prvih neorganiziranih pojava podučavanja djece pri samostanima, crkvama i manastirima preko organiziranih vjerskih, privatnih i redovitih javnih škola, najprije za mušku, a kasnije i za žensku mladež. Zbog premalenog prostora za